

821.161.2.09(082)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Т 28

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**ТВОРЧІСТЬ АНДРІЯ МАЛИШКА
В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО
ПРОЦЕСУ ХХ СТОЛІТТЯ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МІЖВУЗІВСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРИСВЯЧЕНОЇ 85-РІЧЧЮ ВІД
ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АНДРІЯ САМЙЛОВИЧА МАЛИШКА**

13 листопада 1997 року

Київ 1997

Вираження мовної експресії словотворчими засобами в поезії А.Малишка

Емотивна функція мови має важливе значення. Вона проявляється через вираження мовцем почуттів, ставлення до навколишньої дійсності, через бажання викликати почуттєву реакцію свого співбесідника.

Інтенсифікація емотивної виразності досягається засобами різних мовних рівнів, серед них і багатьма явищами українського словотвору¹.

У дериваційній системі української мови широко наявні спеціальні афікси, які передають відтінки почуттів, переживань, оцінок. У поезії А.Малишка такими афіксами є зменшено-пестливі суфікси іменників: -к-, -атк-, -еньк-, -ц-, -ець, -инк-, -очк-, -ок, -чик, -ик, -ат, -очок, -ечк-, -інк-, -ачк-, -енят-, -ичк-, -ен-, -ионьк-, -иц-. Наприклад: доріжка /25²/, пісенька /37/, синки /49/, рибка /72/, голубка /73/, шкірка /95/, ніжки /96/, ягідки /107/, хвилька /142/, лапки /148/, травка /164/, соловейко /178/, шинелька /279/, фанірка /280/, голуб'ятко /29/, дівчатко /78/, смолки /288/, сосонка /288/, пшениченька /31/, рученька /203/, доріженьки /267/, відерце /31/, слівце /42/, м'ясе /145/, сідельце /151/, віконце /254/, пшонце /255/, озерце /277/, вітерець /32/, промінець /59/, птюнець /127/, торбинка /36/, хвилинка /129/, росинка /169/, хустинка /230/, кісточка /42/, вісточка /86/, гвинтівочка /95/, грудочка /133/, рядочки /229/, скрипочка /247/, мисочка /253/, лісок /42/, сніжок /59/, пакуночок /115/.

горішок /124/, ярок /127/, дідок /128/, смішок /128/, медок /152/, лужок /165/, бережок /168/, келишок /175/, віночок /183/, голосок /194/, горбок /216/, льодок /227/, дубок /271/, камінчик /62/, промінчик /164/, окопчик /202/, школярики /79/, пальчики /96/, кушки /112/, ковшки /133/, молодик /144/, ротик /159/, зайчик /161/, плечики /182/, вогник /182/ букварик /238/, сухарик /264/, кулешик /264/, зайчата /95/, синочок /115/, місточок /195/, слідочок /265/, краечки /119/, сонечко /138/, стежечка /257/, піріжечки /263/, лужечки /263/, долонечки /264/, словечко /269/, матінка /150/, конячка /169/, ноженята /182/, рученята /183/, крапличка /220/, косички /245/, маленя /263/, дівчинонька /273/, травиця /26/, сестриця /29/, водиця /66/ та ін.

Частина цих похідних виражає лише об'єктивну зменшеність.

Небагато виявлено прикметників із суфіксами пестливості -ісіньк-, -еньк-, -к-: чистісінька /24/, самісінька /83/, сіренький /59/, блаженький /77/, низенький /88/, вузенький /108/, старенька /138/, кривенькі /152/, молоденька /154/, старшенька /182/, невеличка /182/ і т.п.

Ряд дериватів утворюють експресивність різного рівня: промінчик – промінець, хвильки – хвилинка, ніжки – ноженята, ручки – рученьки – рученята, доріжка – доріженька, слівце – словечко, дівчатко – дівчинонька, хустинки – хусточка.

Іноді похідні з різним ступенем емотивності стоять у поезії поряд: Вітрило, вітроньку, вітрисько, В небеснім безкраї лети ... /75/.

Такі утворення часто надають тексту особливої теплоти, ліричності: Таке хороше маленя, Як світле сонечко щодня /263/; Густий гарячий піт росив би гривунів /173/.

У певному контексті подібні афіксальні деривати породжують експресію іронії, зневаги, сарказму і т.п.: Ніжки кривенькі, смішок із вічок, Такий собі тихий, святий чоловічок/152/; І знову пани й паненята, облудна, зажерна німота /161/; Приліз панок, холуй, незлюбок /176/; Нам би менше поетів-іконок, Тільки більше б народних співців /280/; Дубам і просторам волошковим Своїх пісень лишу адрески /125/.

У поезії А.Малишка зустрічаються і згрубіло-збільшувальні іменникові суфікси: -ищ-, -іщ-, -ук-, -изн-, -ил-, -иськ-, -аг-, -уг-: токовище /36/, корневище /65/, бойовище /68/, торжище /85/, огнище /98/, збоїще /104/, перегонище /110/, сувоїще /180/, попелище /200/, кострище /200/, скибища /215/, падлюка /45/, зміюки /63/, глибочизна /66/, сивизна /263/, вітрило /75/, вітрисько /75/, спиртяга /189/, коняга /197/, хитрюга /264/, пилюга /286/ та ін.

Згрубіло-збільшувальних прикметникових суфіксів виявлено небагато:

-енн-, -уч-, -езв-, -ущ-: широченний /35/, ядучий /83/, мудрезні /205/, худюші /286/.

Похідні з такими суфіксами виступають у поезії як потужні експресивні засоби: Коні схудли в перегонищі, збруя хляпає руда /110/, І померезаним сувощем Закрилось небо од пожежі /180/, І він увесь у сивизні, Минули дні отій війні /263/, З яких ти доріг пилогу підмітаєш. Чийого шукаєш причілка і хати? /286/, Хоч жоден апостол з мудрезних біблій Не вкаже, якою до тебе пройти /205/.

Деякі подібні утворення в контексті можуть передавати прихильність, схвальність: Спасибі, коняго, За службу, за дружбу, за чесну роботу /197/.

Виявлено кілька прикладів префіксальних емоційно-експресивних дериватів: преспокійно /37/, пребагата /38/, предивних /94/ та ін.

Багатьом творам А.Малишка притаманна емотивна експресія на ґрунті основоскладання; веселозорі /37/, яснолика /37/, косноязичі /50/ зореносиця /50/, медоцвіті /70/, огнелике /76/, яснозорі /79/, грізнолітні /91/, березолисті /99/, злогоголово /120/, душогуби /127/, золотокутий /144/, вітролом /146/, яснозор /147/, червонорогий /172/, многострадна /165/, кровопивці /176/, веселоокі /199/, золотоокі /216/ злогогрива /236/, лихоліття /237/, буйногриві /275/, крутояри /283/.

Вживання таких дериватів у поезії надає емоційно-оцінної якості й виразового потенціалу. Наприклад: Тополі вряд, леліючи красу, Шумлять собі на тім яснодорожжі /64/; Ти скажи, кому шуміла вчора, Посестро моя веселокора? /65/; Соняхи, ширі огнепоклонники, Сходу кивають злогоголово /120/; Стійте, стійте, клятї душогуби! /127/; І місяць ліз в поля волом червонорогим Між ожереди туч, старим шляхом своїм /172/; Прославим скривджених навіки, А кровопивців прокленем! /176/.

Емотивна експресивність притаманна і багатьом явищам оказіонально-неологічного словотворення, яке досить часто зустрічається у творах поета. Таким словам-неологізмам характерні новизна, свіжість, несподіваність. Наприклад: червінькові /55/; яр-квіт /34/; дівчата-любовці /39/; листів'яно /66/; заметиха /90/; бір-ясногір /78/; ковалик-жайворонок /109/; яснодорожжа /64/; веселокора /65/; огнепоклонники /120/; тепло-пахучий /138/; білянка-гулянка /148/; гаряче-буйний /138/; передзвонистий /31/; розбруньковуй /116/; яснозор /147/; зелен-куга /222/; яр-зерно /220/; веснянка-полісянка /230/; день-красунець /231/; банкіри-павуки /240/; кров-їжа /258/; донька-красавка /276/; поети-іконки /280/; пісні-незаплаківки /285/; китяжниця-яр /290/; вітер-кочовик /293/; мудрезні /205/; безхліб'яне /162/; воронці /161/; гривуни /173/; голина

/174/; червоно-вишневі /156/; сніжок-залежок /159/; дівка-любовка /163/; хвилі-коні /173/; вибухи-ножі /174/; гармошка-чортівка /194/; хлопчик-заброта /194/; буй-озимина /198/; місяць-звіздар /210/; синь-дунай /217/; крапля-прилипця /218/; зеленочолоий /214/; зеленошумний /204/ та ін.

Такі похідні – впливовий експресивний засіб: І черв'яково Спіє сонце, як гарячий плід /55/; Хай шумить, – говорять, – і не в'яне. Все твоє сімейство листів'яне! /66/; Хтось кричав: – Ну й клята заметиха! – А мені – не сніг вітрами дихав. А волошки сипалися в двір! /90/; І в синій дзвін палкого неба Ковалик – жайворонок б'є /109/; Листопад виграє золотою габою, Чи білянка – гулянка мете – завірюха /148/; І пили із одного відерця Степову передзвонисту воду /31/; Розбруньковуй пишно, клен, В полум'ї знамен /116/; Пазурі здимає хижі. Вижидає крові-їжі /258/; Он виростає донька-красавка, Вірна жона залишилася вдовою /276/; І хмільні пісні-незаплаківки Забринять до вечірніх зір /285/; Де від вогню і смертних міток Не далина, а голина /174/; Буде місяць-звіздар сине небо полоти /210/. Здрастуй, вікно моє невисоке, Сонця на рамі краплі-прилипці /218/ і т.п.

Таким чином, словотворчі засоби в поезії Андрія Малишка є потужними виразниками мовної експресії.

¹Чабаненко В.Л. Основи мовної експресії. – К. 1984; ²Малишко А.С. Вибрані твори: У 2 т. – К., 1982. – Т. 1. (Далі посилаємось на це видання, вказуючи сторінку.).

В.І.Кажан, канд. філол. наук,
Р.І.Калініна

Роль повторної реалізації слова в авторському контексті

Народність – визначальна риса поезії А.Малишка. Особливого звучання набули у творчості поета такі теми, як людина і народ, війна і мир, мистецтво і дійсність.

Поезія А.Малишка позначена безпосередньою близькістю до фольклору, пристрасною, глибоко схвильованою мовою. Як ознака фольклорної